

УДК 81.23 = 161

ББК 81.2-923

**ТАЛАНТ І ЙОГО ПРИХИЛЬНИКИ
(ХАРАКТЕРИСТИКА СТИМУЛУ *ТАЛАНТ* ТА ЙОГО КОРЕЛЯТИВ
У СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ
ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ)**

ТЕРЕХОВА Д.І.

Київський національний лінгвістичний університет

Етнокультурні дослідження специфіки образу світу носіїв різних мов займають провідне місце в сучасних роботах із психолінгвістики. У контексті зазначеної проблематики виконано пропонувану статтю. Увагу автора сфокусовано на вивченні мовної свідомості представників східнослов'янських етносів з метою виявлення загальних та специфічних рис образів світу носіїв кожної культури.

У статті подано результати психолінгвістичного аналізу асоціативних полів слів-стимулів ТАЛАНТ / ТАЛАНТ / ТАЛЕНТ, які репрезентують відповідні фрагменти образів світу українців, росіян та білорусів.

За допомогою “асоціативного гештальту” виявлено структуру асоціативних полів стимулів-корелятивів, кількість зон у гештальтах, обсяг та якісне наповнення зон. Визначено й охарактеризовано ядро та периферію асоціативних полів у кожній мові. З'ясовано національно-культурну специфіку образів мовної свідомості представників східнослов'янських народів.

Ключові слова: образ світу, мовна свідомість, асоціативний експеримент, асоціативне поле, асоціативний гештальт.

Ethno-cultural studies of the world reflection construed by the speakers of different languages occupy a leading position in modern psycholinguistic research. The proposed enquiry, fulfilled in the above-mentioned framework, explores Eastern Slavic ethnic groups' linguistic consciousness, focusing on the common and specific features of the world reflections, characteristic to each culture representatives.

The article presents the results of psycholinguistic analysis of the word-stimuli ТАЛАНТ / ТАЛАНТ / ТАЛЕНТ associative fields, representing corresponding fragments of Ukrainians', Russians' and Belarusians' world reflections.

The use of “associative Gestalt” enabled revealing the associative field structure of stimuli-correlates, the number of zones in Gestalts, as well as the zones' volume and qualitative content. The associative fields' core and periphery, indicative of each language, were determined and characterized. The work establishes national and cultural particularity of the linguistic consciousness reflections typical to representatives of Eastern Slavic peoples.

Key words: the world reflection, linguistic consciousness, associative experiment, associative field, associative gestalt.

У кожній людині є сонце. Тільки дайте йому світити.

Сократ

Дослідження з психолінгвістики засвідчують незгасний інтерес до вивчення національно-культурної специфіки мовної свідомості представників різних етносів, оскільки саме вони висвітлюють специфіку зіставлюваних фрагментів образів світу, що стоять за словом.

Мовну свідомість сучасні психолінгвісти розуміють як сукупність образів свідомості, які формуються та вербалізуються за допомогою мовних засобів – слів, вільних та стійких словосполучень, текстів та асоціативних полів [4, с. 26].

Метою роботи є зіставний аналіз асоціативних полів стимулів-корелятивів ТАЛАНТ / ТАЛАНТ / ТАЛЕНТ у трьох східнослов'янських мовах для виявлення загальних та етноспецифічних рис образів мовної свідомості українців, росіян і білорусів.

Матеріал дослідження отримано в результаті проведення психолінгвістичних експериментів на початку XXI століття в Україні, Росії та Білорусі.

Актуальність дослідження визначена інтенсивним розвитком однієї з галузей психолінгвістики, а саме етнопсихолінгвістики, що накопичила значний теоретичний досвід та лексикографічні праці, серед яких чільне місце посідають словники на матеріалі російської, української, білоруської, болгарської мов тощо.

Вивчення близькоспоріднених мов потребує прискіпливої уваги дослідників, оскільки історико-культурні чинники розвитку народів інколи завуальовують етноспецифічні риси й мовці сприймають формально знайомі їм одиниці інших мов як питомі. Особливо це стосується лексики, у якій співзвучні слова з близьким значенням інколи вважають абсолютно тотожними. На цьому наголошує М.П. Кочерган, зазначаючи, що “розбіжності обсягу значень слів-відповідників притаманні не лише неспорідненим чи віддалено спорідненим, а й близькоспорідненим мовам. Контрастивна лексична семантика близькоспоріднених мов має свої особливості, пов’язані із складністю виявлення зовнішньо прихованих семантичних відмінностей лексичних одиниць. Дослідник часто стикається з “провокаційною близькістю” (вислів О.О. Реформатського). Тому слід постійно остерігатися будь-якої подібності, оскільки вона штовхає на нівелювання індивідуального й провокує підміну чужого своїм” [5, с. 308]. Для виявлення відмінностей дослідники здебільшого звертаються до контекстних зв’язків слів, можливостей сполучуваності слів, у яких повною мірою розкривається потенціал слова кожної мови. У психолінгвістиці з цією метою використовують психолінгвістичні методи дослідження, зокрема асоціативні експерименти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує посилений інтерес науковців різних галузей лінгвістики, і психолінгвістики зокрема, до проблеми міжмовних і міжкультурних зіставлень з огляду на виявлення не лише етноспецифічних рис мовної свідомості представників різних етносів, а також з позицій кращого взаємопорозуміння, уникнення конфліктів.

Талант як явище науковці аналізували в різних ракурсах пізнання: у філософському та соціокультурному вимірах (напр., Миронова Г.А., Овчинников В.Ф.), з позицій психології (напр., Бретт Р., Вільсон Г., Дранков В.П., Клименко В.В., Нордау М.), педагогіки та самовиховання (напр., Алякринський Б.С., Гільбух Ю.З., Маріна А., Самойлов О.Г., Осипова І.П., Серван-Шрейбер Ф.), проте більшою мірою як феномен мистецький, художній взагалі або окремих персоналій (напр., Аронов А.О., Астахова В.І., Вишневіська І.Л., Дзюба Т.А., Думанська О.І., Євтушенко Є.О., Іванов І.І., Іліаді О.М., Мейлах Б., Мірзаєв С.З, Павлюць Є.Е., Святовець В.Ф., Таран О.І. та ін.). Для лінгвістів це поняття також є цікавим, особливо з психолінгвістичного ракурсу, для з’ясування фрагментів образів мовної свідомості носіїв близькоспоріднених мов, що стоять за цим словом у представників певного етносу.

За “Словником філософських термінів” [6], талант – це “дана людині надзвичайна здатність до певного виду творчої діяльності, яка може виявлятися в будь-яких сферах життя, поняття співвідносне з геніальністю, проте не тотожне останньому. Міру екстраординарності заздалегідь не можна визначити, тому талановитих людей ідентифікують за результатами їхньої діяльності (шедеври в літературі та інших видах мистецтва, геніальні досягнення в науці та техніці, у військовій справі виокремлюються та схвалюються суспільством (для цього в суспільстві з нормальним устроєм існує інститут нагородного права). Унікальні здатності людини можуть бути спрямовані й на цілі, що не відповідають моральним або юридичним суспільним установкам. Природний чи набутий талант треба розвивати, інакше його можна втратити”.

Інший словник з цієї ж галузі “Філософський словник. Людина і світ” дає таке трактування аналізованого явища: “Талант – (від грецьк. *talanton*) – міра, у переносному значенні – міра здібностей) – яскраво виявлені здібності людини в певній сфері діяльності, ступінь актуалізації її особистості. Показниками таланту є продукти творчості – цивілізаційно-технічної або духовно-культурної, які відрізняються оригінальністю, новим підходом. Особливості таланту виявляються при зіставленні його з феноменом геніальності. Талант здебільшого обмежений однією сферою діяльності, тоді як геній тяжіє до універсальності. Г.В.Ф. Гегель вважав, що “талант є специфічною, а геній – загальною здатністю”. О. Вейнінгер зауважує, що талановитість є спадковою, інколи родовою особливістю (родина Бахів), геній же не може бути успадкованим, це суто індивідуальний феномен (Йоган Себастьян Бах). Залежно від своєї соціальної та моральної спрямованості талант може мати як конструктивні, так і деструктивні вияви [9, с. 196–197].

За даними “Этимологического словаря русского языка” М. Фасмера, слово “талант” походить з грецької мови, у якій позначало міру та монету в давніх греків і римлян, природний дар, обдарованість людини і здатність до чогось, талан, шастя, хист, рок, долю, участь [1].

Інші етимологічні словники російської, української, білоруської мов подають схожі визначення з посиланням на вищезазначений словник, наприклад, зміст словникової статті:

ТАЛАНТ

I талант

I, род. п. -а “мера веса”, Нов. зав., Матф. 25, 15 и сл. (у Лескова и др.), русск.-цслав., ст.-слав. талантъ *τ’λαντων* (Зогр., Мар., Остром.). Из греч. *τ’λαντων* “весь; денежно-рассчетная единица” от *ταλαντ-* “несущий”; см. Фасмер, Гр.-сл. эт. 199; ИОРЯС 12, 2, 280; Сольмсен, IFAnz. 32, 87; Кречмер, Glotta 3, 266 и сл.

II талант

II. Вероятно, под влиянием формы талант и через франц. *talent* “талант, одаренность” от лат. *talentum* из греч. *τ’λαντων*; см. Горяев, ЭС 360; Клюге-Гётце 609 и сл. [1].

Відповідно до “Словника української мови” [7], це слово має три значення:

ТАЛАНТ, ч.

1. *род. у.* Видатні природні здібності людини; хист, обдаровання. *Я такий прихильник Вашого [Л. Мартовича] таланту, так люблю перо Ваше* (Коцюб., III, 1956, 241); *Найбільшу користь своєму народові принесе той художник, у якого талант поєднується з передовим світоглядом* (Рад. літ-во, 2, 1958, 6); ... // *Здібність до чогось, уміння робити щось. – Наша Настя має талант і охоту до музики* (Н.-Лев., III, 1956, 215); ...

Виявляти (виявити, відкривати, відкрити і т. ін.) [свій] талант – розкривати свої здібності до чогось, уміння робити щось. В “Червоному вінку” були надруковані також окремі вірші В. Кобилянського. Рання смерть, на жаль, не дозволила поетові ширше розкрити свій талант (Поезія і революція, 1956, 72); ...

Закбпувати (закопати, заривати, зарігти) [у зємлю] [свій] талант *див. закбпувати, заривати*.

2. *род. а.* Людина з видатними природними здібностями. *Ви не знаєте кільки [скільки] то у нас талантів молодих* (Стеф., III, 1954, 80); ... *Лунали пісні, виступали танцюристи, демонстрували своє мистецтво аматори драматичних колективів, музиканти. То народні таланти змагались у ювілейному показі творчих досягнень* (Рад. Укр., 30.VI 1967, 3).

3. *род. а.* У стародавній Греції, Месопотамії, Сирії – вагова та грошова одиниця. *Ще й подарунків, як гостю належить, йому надавав я – Золота гарного виробу сім йому дав я талантів* (Гомер, Одиссея, перекл. Б. Тена, 1963, 402) [7, с. 26].

Глумачні словники російської та білоруської мов засвідчують подібні значення слова *талант* у відповідних мовах.

Окрім лексикографічного значення, “штучного конструкту лексикографів” [8, с. 136], що визначає уживання і розуміння слова більшістю носіїв мови, у психолінгвістиці виокремлюють психологічно реальне значення, під яким розуміють “той обсяг семантичних компонентів, який актуалізує ізольовано взяте слово у свідомості носіїв мови, у єдності всіх складників його семантичних ознак – ядерних та периферійних” [8, с. 137]. Таке значення є більш глибоким за своїм обсягом порівняно з лексикографічним. Традиційно його виявляють за допомогою асоціативного експерименту. З іншого боку, асоціативний експеримент є оптимальним для міжмовних і міжкультурних зіставлень, що неодноразово підкреслювала О.О. Залевська [3, с. 106].

Отже, для вивчення образів мовної свідомості представників близькоспоріднених мов було обрано саме його і проведено низку психолінгвістичних досліджень (вільний, спрямований), у цій статті зупинимося на результатах аналізу наслідків вільного асоціативного експерименту.

Як зазначалося вище, матеріалом послуговували результати проведення психолінгвістичних експериментів на початку цього століття в Україні, Росії, Білорусі серед студентів вищих навчальних закладів (по 100 представників кожного етносу), які сформувалися як особистості в незалежних країнах у нових суспільно-історичних умовах.

Асоціативні поля стимулів ТАЛАНТ / ТАЛАНТ / ТАЛЕНТ, отримані внаслідок проведення вільного асоціативного експерименту, містять по 100 реакцій. Вони відрізняються кількістю асоціатив: 55 асоціатив становлять поле в українській мові, 58 – у російській та 52 – у білоруській мові. Найчастотніші асоціації подано в таблиці 1:

Таблиця 1

Ядра асоціативних полів стимулів ТАЛАНТ / ТАЛАНТ / ТАЛЕНТ

№ з/п	Українська мова	Російська мова	Білоруська мова
1.	<i>дар (17)</i>	<i>дар (11)</i>	<i>дар (19)</i>
2.	<i>геній (4)</i>	<i>успех (7)</i>	<i>геній (10)</i>
3.	<i>здібності (4)</i>	<i>геній (6)</i>	<i>розум (6)</i>
4.	<i>вміння (3)</i>	<i>искусство (5)</i>	<i>Бог (3)</i>
5.	<i>здібність (3)</i>	<i>поклонник (4)</i>	<i>геніяльнасьць (3)</i>
6.	<i>мистецтво (3)</i>	<i>умение (3)</i>	<i>мастак (3)</i>
7.	<i>обдарованість (3)</i>		<i>прафесія (3)</i>
8.	<i>праця (3)</i>		<i>музыка (3)</i>
9.	<i>розум (3)</i>		<i>праца (3)</i>
10.	<i>спів (3)</i>		
11.	<i>творчість (3)</i>		
12.	<i>щастя (3)</i>		

Найчастотнішими асоціаціями на цей стимул у респондентів трьох груп є реакції ТАЛАНТ – *дар (17)* / ТАЛАНТ – *дар (11)* / ТАЛЕНТ – *дар (19)*, які пов’язують дане поняття насамперед з вищими силами, що наділяють окремих людей значно більшими здібностями в окремих галузях, ніж у інших осіб, і в такий спосіб виокремлюють талановитих людей із широкого загалу. Певною мірою на користь цієї ідеї свідчать й інші ядерні асоціації, наприклад, українські респонденти назвали асоціації ТАЛАНТ – *обдарованість (3)*, білоруські респонденти – ТАЛЕНТ – *Бог (3)*, що й характеризує це надзвичайне явище відповідно до традиційних уявлень слов’ян про талант як іскру Божу. Другою за частотністю в асоціативних полях української та білоруської мов і третьою – в асоціативному полі російської мови є асоціація *геній (4)* / *геній (6)* / *геній (10)*, що розкриває сутність вищого вияву таланту, концентрації в одній людині неймовірних здібностей.

Українські респонденти більшою мірою зазначають особистісні характеристики обдарованої людини, на що вказують асоціації *здібності (4)*, *вміння (3)*, *здібність (3)*; почасти це виявляється

і в поглядах росіян: *умение* (3). Для російських респондентів більш значущою є сфера вияву таланту: ТАЛАНТ – *искусство* (5); у ядрах асоціативних полів інших мов відповідні асоціації також представлені, проте з меншою частотністю: ТАЛАНТ – *мистецтво* (3), *спів* (3) / ТАЛЕНТ – *музыка* (3), *професія* (3). Неодмінною рисою талановитої людини є творче ставлення до своєї справи, що засвідчує відповідна реакція українських респондентів: *творчість* (3). Проте лише обдарованості для виявлення таланту не завжди достатньо, необхідно його розвивати, багато працювати над собою, що виявилось в асоціаціях українських та білоруських респондентів: ТАЛАНТ – *праця* (3) / ТАЛЕНТ – *праця* (3). Творча особистість докладає великих зусиль, постійно перевершує себе для саморозвитку й руху вперед.

Важливим фактором розвитку талановитої людини є її визнання іншими, тому такі асоціації російських респондентів, як *успех* (7), *поклонник* (4) репрезентують саме гідну оцінку діяльності творчої особистості, схвальне ставлення та прихильність до неї інших людей.

Аналіз асоціативного поля загалом проведено за методикою “асоціативного гештальту”. Такий підхід дає змогу детально показати структуру та наповнення асоціативного поля, що важливо при міжкультурному зіставленні слів-стимулів. За визначенням Й.А. Стерніна, гештальт – це закріплений за словом цілісний образ, який поєднує чуттєві та раціональні елементи, а також об’єднує динамічні та статичні аспекти відображуваного об’єкту або явища [4, с. 37]. Ми розуміємо асоціативний гештальт як суцільний образ, що має чітку структуру в межах асоціативного поля.

Унаслідок аналізу асоціативних полів слів-стимулів ТАЛАНТ / ТАЛАНТ / ТАЛЕНТ за допомогою “асоціативного гештальту” встановлено таку будову полів у трьох мовах (табл. 2):

Таблиця 2

Зони гештальтів асоціативних полів

№ з/п	Зони гештальтів	Українська мова, %	Російська мова, %	Білоруська мова, %
1.	Ознаки	39	31	32
2.	Галузь	12	10	7
3.	Люди	9	20	22
4.	Робота	9	1	5
5.	Джерело	8	3	11
6.	Ставлення	6	5	4
7.	Що дає	3	9	-
8.	Розум	3	2	7
9.	Почуття	3	-	2
10.	Характеристики	2	3	3
11.	Персоналії	2	3	2
12.	Порівняння	2	3	-
13.	Ремінісценції	1	6	-
14.	Місце вияву	1	1	-
15.	Матеріальне становище	1	-	-
16.	Наявність	1	-	-
17.	Засоби вияву	-	1	-
18.	Життя	-	-	1
19.	Час	-	-	1
Усього зон		16	14	12

Наведена таблиця хоч і презентує чітку структуру асоціативних полів стимулів, проте лише окреслює уявлення представників східнослов'янських народів про багатогранне й містке поняття *талант*. Основні його ознаки, що дають змогу виокремити талановиту людину серед інших, в уявленні респондентів трьох народів переважно збігаються. Цей висновок робимо на основі аналізу ядер асоціативних полів, але його підтверджують і результати порівняння найбільших за обсягом зон: “Ознаки”, 39 %, ТАЛАНТ – дар (17), здібності (4), здібність (3), обдарованість (3), творчість (3), вдача (2), геніальність, голос, обдарування, хист; “Ознаки”, 31 %, ТАЛАНТ – дар (11), умение (3), гениальность (2), дарование (2), одаренность (2), творчество (2), удача (2), навыки, оригинальность, предрасположенность, увлечение, состояние, способность, фортуна; “Ознаки”, 32 %, ТАЛЕНТ – дар (19), гениальнасць (3), дараванне (2), здольнасць (2), таленавітасць, працавітасць, везеніе, голас, адзінота, спасобнасць.

У зоні “Галузь” сконцентровано асоціації, що відображають уявлення респондентів про сферу вияву та застосування цього феномену: “Галузь”, 12 %: мистецтво (3), спів (3), іскусство (р.) (2), музика (2), писати; “Галузь”, 10 %: іскусство (5), пеніе (2), музика, соло, язык; “Галузь”, 7%: музика (3), мастацтва (2), да навукe, танцы. Як бачимо, мистецтво, музику вважають основними галузями виявлення таланту, проте українські респонденти відзначають можливість його вияву в літературній діяльності; російські респонденти – у сфері вивчення мов, білоруські – у науці.

Одна з найбільших за обсягом зон у гештальтах білоруської та російської мов “Люди” відтворює ширшу палітру сфер застосування здібностей людини, напр.: “Люди”, 22 %, ТАЛЕНТ – геній (10), мастак (3), письменнік (2), артыст, геній (р.), дзеці, лаурэат, музыкант, паэт, пясняр; “Люди”, 20 %, ТАЛАНТ – геній (6); поклоннік (4), писатель (2), поклонники (2), артист, конструктор, поэт, ребенок, скрипач; “Люди”, 9 %, ТАЛАНТ – геній (4), актор, генія, людина, маэстро, співак тощо. Окремі асоціації російських та білоруських респондентів, наприклад *ребенок / дзеці*, акцентують увагу на вікових ознаках вияву таланту. Поширена думка, що всі діти наділені від природи різними талантами, однак не всі їх розвивають. Асоціації російських респондентів ТАЛАНТ – поклоннік (4), поклонники (2) та білоруських респондентів ТАЛЕНТ – лаурэат більшою мірою наголошують на проблемі оцінки діяльності людини, визнання її шанобливого ставлення до неї.

Зв'язок таланту з працею, якою людина відшліфовує свої уміння, працьовитістю, наполегливістю засвідчують асоціації зони “Робота”, які ширше представлені в гештальті української мови: “Робота”, 9 %: вміння (3), праця (3), уміння (2), робот; дещо меншою мірою в білоруській та російській мовах: “Робота”, 5 %: праца (3); умение, работа (р.) / “Робота”, 1 %: дело.

На витоки таланту вказують асоціації зони “Джерело”, у якій більшою за обсягом виявилася зона гештальту асоціативного поля стимулу білоруської мови (“Джерело”, 11 %: Бог (3), ад Бога (2), ад нараджэння, Божае, дар Божы, дух, прыродны, прырода), дещо меншою – в гештальті української мови (“Джерело”, 8 %: Бог (2), від Бога (2), дар Божий, дар зверху, дар природи, природа) і найвужче представленою в гештальті російської мови (“Джерело”, 3 %: дар свыше, природа). Щодо виявлення природи таланту, то переважно відзначають божественне походження цього явища, надприродні здібності складно пов'язати з певними закономірними речами. Такі уявлення більшою мірою притаманні українським та білоруським респондентам, що, можливо, засвідчує зміни у свідомості представників молодого покоління цих країн, оскільки за останні десятиліття певною мірою змінилася суспільна філософія буття, навчання, виховання. Однак удалося зафіксувати й матеріалістичні погляди, що виявилися в реакціях: ТАЛАНТ – дар природи, природа / ТАЛАНТ – природа / ТАЛЕНТ – прыродны, прырода.

Оцінка таланту, талановитої людини яскраво репрезентована в зонах гештальтів “Ставлення”, які близькі за обсягом реакцій, проте не тотожні за змістом: “Ставлення”, 6 %: вигадка, винятковість, всі таланти, клас, мы ждем вас (р.), не випадковість / “Ставлення”, 5 %: высота,

не у всякого єсть, *открытие, ценность* / “Ставлення”, 4 %: *павязло, клас, подарок (р.), багацце*. Отже, більшість реакцій у трьох зонах засвідчують високу оцінку, розуміння цінності, неосязності, недосязності таланту, проте констатуємо й незначну частку скептичного ставлення респондентів до аналізованого феномену: ТАЛАНТ – *вигадка*.

Зони “Характеристики” також передають оцінку таланту та ставлення до нього: “Характеристики”, 2 %: *мій, справжній* / “Характеристики”, 3 %: *великий, потужний, мужской* / “Характеристики”, 3 %: *вялікі, невычэрпны, узвышаны*.

Серед інших зон, які наявні в гештальтах трьох мов, є зони “Розум”, 3 %: *розум, 3* / “Розум”, 2%: *ум 2* / “Розум”, 7 %: *розум 6, ум (р.)*, які демонструють нерозривність зв’язку обдарованості людини з її розумовими здібностями.

Зони “Персоналії” дають уявлення про видатних людей, які, на думку респондентів, наділені цим даром Божим. Зокрема, представники українського етносу назвали прізвища таких митців: “Персоналії”, 2 %: *Айвазовський, Шевченко*; російські респонденти відзначили композиторів: “Персоналії”, 3 %: *Моцарт (2), Бетховен*; відповіді білоруських респондентів більш різноманітні: “Персоналії”, 2 %: *Баскаў, Моцарт, Эйнтгейн*.

Окремі зони наявні лише у двох гештальтах, наприклад, зони “Що дає”, 3 %: *прогрес, можливість, відомість* / “Що дає”, 9 %: *успех 7, лавры, награда*, представлені лише в гештальтах української та російської мов, так само, як і зони “Ремінісценції”, 1 %: *закопати* / “Ремінісценції”, 6 %: *в землю, закапывають, зарыть, не пропьешь*, 1 %, та зони “Порівняння”, 2 %: *крик, троянда* / “Порівняння”, 3 %: *икона, озеро, свет*. Самобутні образи спливають на думку, коли намагаєшся вхопити окремі грані таланту, що вимальовуються за цими асоціаціями: ТАЛАНТ – *крик* (гучність серед загальнонестатистичної тиші і спокою), *троянда* (найкрасивіша квітка серед інших), ТАЛАНТ – *икона* (зразок, на який рівняєшся, з яким звіряєш кожен свій крок), *озеро* (бездонність, глибина й чистота), *свет* (яскраве світло у пільмі, мороці).

Зони “Почуття”, 3 %: *щастя (3)* / “Почуття”, 2%: *щасце (2)*, виявлені в гештальтах української та білоруської мов, однаково вказують на особливий стан задоволення від зустрічі з талановитою людиною.

Є зони, виявлені тільки в одному з гештальтів, наприклад, зони “Наявність”, 1 %, “Матеріальне становище”, 1 %, наявні в гештальті асоціативного поля стимулу в українській мові, зона “Засоби вияву”, 1 % – російської мови, зони “Життя”, 1 %, “Час”, 1 % – білоруської мови. Навіть поодинокі асоціації, що містяться в гештальтах і представлені поодинокими реакціями, важливі для повного розуміння образів мовної свідомості, що стоять за словом-стимулом. Вони слугують своєрідними акцентами, штрихами, які доповнюють цілісну картину. Наприклад, зона “Матеріальне становище”, 1 %, яка містить одну реакцію – *бідність*, підкреслює фінансові умови розвитку й викарбування таланту багатьох обдарованих людей. Саме бідність може бути одним із важливих чинників формування особистості, її характеру, незламності, вірності обраному шляху, принципам тощо. Не розгубити свій талант у вирі подій та обставин, донести багатство своїх думок, майстерність, велич до людей – це також випробування, як і випробування – бути оціненим, зрозумілим або не менш складне випробування славою, визнанням.

Отже, напрями асоціювання, виявлені в ядрах асоціативних полів повною мірою розкриваються в “асоціативному гештальті”, презентуючи структуру полів та ієрархію зон. Найпотужніші з них формують ядра гештальтів, які подано в таблиці 3.

Таблиця 3

Зони ядер гештальтів асоціативних полів стимулів ТАЛАНТ / ТАЛАНТ / ТАЛЕНТ

Місце зон ядра	Українська мова, %	Російська мова, %	Білоруська мова, %
1	“Ознаки”, 39 %	“Ознаки”, 31 %	“Ознаки”, 32 %
2	“Галузь”, 12 %	“Люди”, 20 %	“Люди”, 22 %

Попри відмінності в обсязі, перше місце в ядрах гештальтів асоціативних полів у трьох мовах займають зони “Ознаки”, а друге місце в російській та білоруській мовах посідають зони “Люди”, тоді як в українській мові – зона “Галузь”.

Аналіз асоціативних полів стимулів-корелятивів ТАЛАНТ / ТАЛАНТ / ТАЛЕНТ допоміг виявити спільні й етнокультурні риси образів мовної свідомості представників східнослов'янських народів. Асоціативні гештальти трьох мов містять значну частину однакових зон, що свідчить про близькість структур асоціативних полів, проте наявні й відмінності, що виявляються, по-перше, у кількості зон у кожному гештальті досліджуваних мов (16 – в українській, 14 – у російській, 12 – у білоруській); по-друге, у наявності зон; по-третє, в обсязі кожної зони і, відповідно, ранзі, що показує домінування певних уподобань, акцентів у сприйнятті стимулу й наповненості образів мовної свідомості, що стоїть за цим словом; по-четверте, у якісному складі; по-п'яте, у ядрах гештальтів.

Виконане дослідження відкриває перспективи для дослідження поняття *талант* за допомогою спрямованих асоціативних експериментів та із залученням матеріалу інших мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Этимологический словарь русского языка Макса Фасмера [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://slovno.com.ua/etimologicheskij_slovar_russkogo_yazyika_maksa_fasmera/
2. Етимологічний словник української мови : [у 7 т.] / редкол. : О.С. Мельничук [гол. ред.] та ін. – К. : Наук. думка, 1983–. – Т. 5 : Р – Т / уклад. Р.В. Болдирев та ін. – 2006. – 704 с.
3. Залевская А.А. Введение в психолингвистику / Александра Александровна Залевская. – М. : Российск. гос. гуманит. ун-т, 1999. – 382 с.
4. Залевская А.А. Национально-культурная специфика картины мира и различные подходы к ее исследованию / А.А. Залевская // Языковое сознание и образ мира: сб. ст. / отв. ред. Н.В. Уфимцева. – М. : Сарма, 2000. – С. 39–54.
5. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства / Михайло Петрович Кочерган. – К. : Вид. центр “Академія”, 2006. – 424 с.
6. Словарь философских терминов / науч. ред. В.Г. Кузнецова. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 731 с.
7. Словник української мови : [в 11 т.] / АН УРСР. Ін-т мовознавства ; за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 10. – 1979. – 658 с.
8. Стернин И.А. Контрастивная лингвистика / Иосиф Абрамович Стернин. – Воронеж : Истоки, 2004. – 189 с.
9. Хамитов Н.В. Философский словарь. Человек и мир / Н.В. Хамитов, С.А. Крылова. – К. : КНТ, Центр учебной литературы, 2006. – 308 с.

Дата надходження до редакції 03.11.2016

P.S. Дякую долі за те, що дала можливість мені працювати з талановитою людиною – Михайлом Петровичем Кочерганом, справжнім науковцем, віртуозним викладачем, мудрим керівником.

З глибокою повагою Діана Терехова